

Staša Popadić
vanjski suradnik Muzejskog dokumentacijskog centra
Zinke Kunc 3A, Zagreb
stasapopadic@gmail.com

Primljeno/Received: 10.8.2018.
Prihvaćeno/Accepted: 21.9.2018.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Pregledni rad/Review

UDK 94(497.5Daruvar)

KRONOLOGIJA GRADNJE I STILSKA OBILJEŽJA REPREZENTATIVNIH ARHITEKTONSKIH ZDANJA OBITELJI JANKOVIĆ U DARUVARU

Sažetak: Rad donosi stilsku analizu i kronologiju gradnje reprezentativnih zdanja koja obitelj Janković daje graditi tijekom tri generacije. U jedno stoljeće i šesnaest godina (1763. - 1879.), koliko Jankovići gospodare krajem, Daruvar se mahom urbanizira i razvija. Dvorac, dvorska kapela te zdanja lječilišnog kompleksa i danas čine dominantne točke grada. Dvorac obitelji grade nepoznati bečki arhitekti od 1771. do 1777. godine. Pročelja rađena u maniri kasnoga baroka vrlo su smirena i aristokratska, a uzore ovoj smirenosti nalazimo u monumentalnoj bečkoj arhitekturi druge polovice XVIII. stoljeća, dok dograđena altana (1868.-1870.) svjedoči o klasicističkim elementima koji evociraju antiku. Crkva Presvetog Trojstva, nekad dvorska kapela, pregrađuje se u tri navrata, no ne gubi karakteristike prvobitne gradnje (1764.) u stilu dinamičnog baroka, dok kasnijim dogradnjama poprima i neorenesansne odlike. Vrlo je važna jer predstavlja prvi primjer rotunde s kupolom u baroknom periodu na području Sjeverne Hrvatske. Prepoznavši potencijal koji se krije u termalnim izvorima, Antun Janković započinje gradnju kupališta oko 1762. na ostacima antičkih termi. Antunova kupka se gradi 1762., te iako arhitektonski vrlo jednostavna, građevina se ističe svojom poviješću i neogotičkim elementima. Vila Arcadia gradi se prvotno u baroknoj maniri tipičnoj za ove krajeve u drugoj polovici XVIII. stoljeća, te vremenom i pregradnjama poprima i secesijske elemente, a zanimljiva je jer svjedoči jednoj preobrazbi kroz vrijeme. Ivanova kupka gradi se 1810. - 1818., a zdanje u ovoj izvornoj fazi svrstavamo u malobrojna, ali kvalitetna ostvarenja klasicizma u Hrvatskoj. Jedinствeni neorenesansni izgled koji je rezultat pregradnje između 1885. i 1909., vidljiv je u elegantnim dekoracijama pročelja, dok monumentalnosti građevine pridonose visoki piramidalni krovovi. Švicarska vila je pak posebna jer

je građena u potpuno drugačijem stilu negoli ostala zdanja u lječilišnom kompleksu, a utjecaj alpske arhitekture u oblikovanju drvenog dvokatnog trijema i njegovoj dekoraciji u duhu romantizma uspio se očuvati do današnjih dana. Centralna blatna kupka se gradi u dva navrata – negdje između 1862. – 1879., te 1908. - 1910. Prvobitna građevina imala je odlike romantičarske arhitekture inspirirane alpskim stilom, a pregradnjom je ornamentalni stil mađarske secesije inspirirane maurskom arhitekturom našao svoje mjesto i u Daruvaru.

Ključne riječi: obitelj Janković, Daruvar, gradnja, dvorac, klasicizam, kupališta

UVOD

Mjesto na kojem je niknuo današnji Daruvar naseljava se još od antičkog doba, prvenstveno zahvaljujući bogatstvu geotermalnih izvora.³⁹¹ Iako je lokalitet još uvijek nedovoljno istražen, arheološki nalazi otkrili su postojanje antičkog kupališnog kompleksa – termi, perivoja i hramova. Prvo poznato naselje podižu pripadnici plemena Jasa na brdu istočno od toplih izvora vode (IV. st. pr. Kr.), a nakon rimskih osvajanja područje postaje poznato kao rimsko kupališno naselje *Aquae Balissae*.³⁹² U razdoblju od IV. do VII. stoljeća sustavno se pustoši kraj, no plemena koja su ovuda prolazila, među njima i Hrvati, grade u VII. stoljeću naselje Probatu na ruinama nekada rimskog naselja.³⁹³ U razvijenom srednjem vijeku niču tri naselja u vlasništvu knezova Nelipića – Toplica, Četvrtkovac i Podborje.³⁹⁴ Sredinom XVI. stoljeća Osmanlije zauzimaju Podborje i širu okolicu, a područje je oslobođeno 1687. te stavljeno pod upravu Dvorske komore koja 1702. utemeljuje komorno vlastelinstvo.³⁹⁵ Podborje je tako pripalo vlastelinstvu Sirač te su zajedno 1751. godine pripali barunu Mihajlu Šandoru Slavičkom, koji kupuje ove posjede za 39.879 forinti.³⁹⁶ Nedugo iza toga, prvi daruvarski Janković, Antun Janković (1729. - 1789.), kupuje Sirač zajedno s Podborjem.³⁹⁷

³⁹¹ Miloslav, SOHR, Graditeljstvo Daruvara, *Daruvar u slici i riječi*, Matica hrvatska, Daruvar, 2002., 47-57. (47)

³⁹² Berislav, SCHEJBAL, Nova razmatranja o Aquae Balissae i narodu Jaza, *Opvscula archaeologica*, 2003., br. 27., 393. - 416. (396.).

³⁹³ Mirjana, JAKČIN-IVANČIĆ, Studija obnove i zaštite lječilišnog perivoja u Daruvaru, *Vrela*, 2011., br. 34., 9.-14. (10.)

³⁹⁴ Gjuro, SZABO, *Iz prošlosti Daruvara i okolice*, posebni otisak iz XI. knjige *Narodne starine*, Zagreb, 1934., 12.

³⁹⁵ Elena, ŠEBA, *Plemićka porodica Janković Daruvarski u drugoj polovici 19. stoljeća: diplomski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet Zagreb:Zagreb, 2012., 12.

³⁹⁶ SZABO, n. dj., 1927., 14.

³⁹⁷ Mladen, OBAD ŠČITAROCI, Bojana, BOJANIĆ ŠČITAROCI, *Dvorci i perivoji u Slavoniji: Od Zagreba do Iloka*, Ščitaroci d.o.o., Zagreb, 1998., 116.

1. Julije Hühn, *Dvorac Jankovića u Daruvaru*, 1862., litografija

Naime, Antun je u tom periodu bio podžupan, a kasnije i župan Požeške županije. Da bi mogao obnašati sve pripadajuće dužnosti, morao je posjedovati imanja u Slavoniji. Tako je uz Čepreg, Böes, Bik i Djulevis koje je već posjedovao u Ugarskoj, morao kupiti i druga vlastelinstva na području Požeške županije.³⁹⁸ Pakrac je kupio 1760. godine, a 1763. za 40.000 forinti kupuje i Sirač kojemu je pripadalo naselje Podborje.³⁹⁹ Razdvojio je Podborje od Sirača i preimenuvao ga u Daruvar. Novo ime mađarskog podrijetla simbolizira ždrala koji se nalazi na obiteljskom grbu (mađ. *daru* – ždral, mađ. *var* – grad), te ovaj simbol obilježava grad sve do danas. U jedno stoljeće i šesnaest godina (1763. - 1879.), koliko Jankovići gospodare ovim krajem, Daruvar se mahom urbanizira. Gospodarstvo cvjeta, grade se građevine zavidnih karakteristika, formira krajobrazna arhitektura dostojna kakvog europskog grada te začinje lječilišni turizam. Za ovaj rapidni napredak zaslužni su Antun Janković, brat Ivan (1731. - 1798.) i njegova druga supruga Alojzija Festetić od Tolne (1765. - 1813.), Ivanov sin Izidor (1789. - 1857.), a naposljetku i Izidorov sin Julije (1820. - 1904.).

Ovim radom pokušat ću kronološki obuhvatiti sva reprezentativna zdanja koja obitelj tijekom tri generacije daje graditi u Daruvaru, a koja su i danas prisutna u prostorima grada te kao što su nekada, i dalje krase vizuru svakidašnjeg, a zatim i kulturnog, zdravstvenog, zabavnog te duhovnog života njegovih stanovnika. Analizirat ću građevine i stilski ih odrediti uz pomoć dostupne literature i izlaska na teren, ne bi li se na taj način podigla svijest o važnosti ovih zdanja, od kojih neka već dugu niz godina čekaju na restauraciju.

³⁹⁸ Julije, KEMPF, *O grofovskoj porodici Jankovića-Daruvarskih*, Zaklada tiskare Narodnih novina, Zagreb, 1930., 4.

³⁹⁹ ŠEBA, n.dj., 2012., 9.

DVORAC OBITELJI JANKOVIĆ

Odlučivši se preseliti u Daruvar, Antun nalaže gradnju monumentalnog zdanja za smještaj obitelji. Dvorac je hvaljen još od XVIII. stoljeća, kada putopisac Taube bilježi da je najljepši u cijeloj kraljevini.⁴⁰⁰ Zajedno s perivojem koji ga okružuje čini jedinstvenu cjelinu koja je smještena na povišenom dijelu naselja, te samim time dominira urbanističkom strukturom grada. Gradnja prema projektima nepoznatih bečkih arhitekata (1771. - 1777.) iznjedrila je dvorac tlocrtnog „U“ oblika.⁴⁰¹ Jednokatan i simetričan, predstavlja tipičan primjer trokrilnog baroknog zdanja. Gospodarske zgrade na sjevernoj strani izgrađene su netom nakon završetka dvorca (oko 1780.); istočna građevina služila je kao mjesto stanovanja posluge, dok je zapadna najvjerojatnije bila u funkciji konjušnice.⁴⁰² Dvorac sa svih strana okružuje već spomenuti perivoj. Neki izvori tvrde da je podignut usporedno s gradnjom dvorca, po uzoru na primjere u Austriji i Mađarskoj,⁴⁰³ dok drugi sugeriraju da je nastao nakon gradnje dvorca, krajem XVIII. stoljeća, što bi ga činilo suvremenikom barokne faze perivoja Maksimir u Zagrebu.⁴⁰⁴ Zasiurno znamo da je projektiran u više navrata, te je sukladno tome mijenjao svoj oblik i krajobrazni stil.

Dvorac je okrenut prema jugu te gleda na padinu najreprezentativnijeg dijela perivoja s baroknim parterom. Pročelje je razdijeljeno trima rizalitim istacima od kojih je središnji dvostruki rizalit prvotno bio valovito istaknuti kasnobarokni portal koji je prilikom obnove u XIX. stoljeću zamijenjen altanom. O izgledu prvotnog portala saznajemo preko litografije Julija Hühna iz 1862. godine.⁴⁰⁵ (Prilog 1) Na litografiji se razaznaje dvostruko istaknuti rizalit zaključen atikom. Najistureniji dio čine tri prozorske osi, dok ga ostale dvije flankiraju. U prizemlju se vidi razgibani, oprostoreni portal kojeg čine stupovi i lučni otvori koji su ujedno podupirači balkona.

⁴⁰⁰ Friedrich, Wilhelm. TAUBE, *Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i vojvodstva Srijema, 1777. – 1778.*, Državni arhiv Osijek, Udruga povjesničara Slavonije i Baranje, Osijek, 2012.

⁴⁰¹ SZABO, n.dj., 1934., 15.

⁴⁰² Renata, ŽABSKY, *Dvorac Jankovića u Daruvaru: diplomski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb, 1996., 6.

⁴⁰³ Mirjana, JAKČIN-IVANČIĆ, Barokne značajke daruvarskih perivoja, *Vrela*, br. 23/24, 2004., 33.-36. (33.)

⁴⁰⁴ Mladen, OBAD ŠČITAROCI, Bojana, BOJANIĆ ŠČITAROCI, *Dvorci i perivoji u Slavoniji: Od Zagreba do Iloka*, Zagreb, 1998., 120.

⁴⁰⁵ Riječ je o litografskoj seriji od 9 veduta koje prikazuju prizore grada i kupališnog lječilišta. Objavljena je 1902. godine u knjizi *Austro-ugarska monarhija u riječi i slici*, a čuva se u grafičkoj zbirci Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu. Ove grafike danas imaju veliku umjetničku i povijesnu vrijednost za Daruvar, jer pomažu pouzdano rekonstruirati izgled dijelova urbaniziranog grada na polovici XIX. stoljeća.

2. Daruvar, dvorac Janković, južno pročelje

Današnji izgled portala rezultat je pregradnje koja se zbila 1868.-1870., kada Julije Janković ulaže u obnovu dvorca u klasicističkom stilu.⁴⁰⁶ Za posao su bili angažirani arhitekt König i arhitektonska kuća Julija Mannstein.⁴⁰⁷ Tvrtka se pobrinula za nabavku namještaja i dekoraciju dvorca, dok je König projektirao novu altanu i ostale arhitektonske zadatke. Događena altana u klasicističkom stilu svodom formira natkrivenu vežu, dok gornja zona središnjeg rizalita ostaje nepromijenjena (Prilog 2). Altanu podupiru stubovi između kojih su lučni otvori sa zaglavnim kamenom u obliku konzole. Stubovi s pročelne strane imaju prislonjene polustupove koji svojom visinom ne dokučuju završni vijenac altane; kapiteli s abakom završavaju u liniji zaglavnih konzola lučnih otvora. Dalo bi se zaključiti da su polustupovi dekorativne prirode, jer izostaje motiv koji je najvjerojatnije trebao biti izgrađen – arhitrav.⁴⁰⁸ Nad završnim vijencem nalazi se terasa ograđena balustradom na koju se stupa iz glavnog salona na prvom katu.

Na mjestu spajanja pročelja i bočnih krila oblikovano je rizalitno istaknuće koje se posljedično spaja u jedno prazmatično tijelo na uglovima zdanja. Prozori na etaži svih triju rizalitnih istaka nešto su veći od otvora ostatka zdanja. Lučno su zaključeni te imaju segmentno

⁴⁰⁶ SOHR, n.dj., 2012., 82.

⁴⁰⁷ O detaljima obnove saznajemo iz troškovnika naslovljenog *J. Mannstein – Kosten den inneren Herrichtung des Schlosses Daruvar*. Dokument se nalazi u Požeškom muzeju, a detaljno ga je proučila Renata Žabsky u svom radu. Iz njega saznajemo da je obnova koštala 50 000, a gradnja altane 3000 forinti.

⁴⁰⁸ ŽABSKY, n. dj., 1996., 36.

povijenu nadstrešnicu i pilastre koji nose kapitule između prozorskih otvora. Kapitele krase uspravljene volute između kojih su smještene tri grafički naznačena akantova lista, dok ispod kapitela visi lambrekani s kitnjom i ovulom u sredini.⁴⁰⁹ U parapetnoj zoni nalazimo motiv ovješene tkanine s kitnjama te ovulom u sredini, kojeg flankiraju dva savijena isječka. Središnji rizalit zaključuje u zoni krovništa atika koja je raščlanjena s pet okula između kojih su niske lezene, dok najistaknutiji dio rizalita nadvisuje trokutasti zabat. Ugaoni rizaliti završeni su u zoni krovništa segmentnim zabatom razvedena oblika (polukružno savijen, istaknuti vijenac kojeg flankiraju volute) koji u središtu smješta elipsasti otvor.⁴¹⁰ No oni nisu dio izvorne građevine, već rezultat građevinske intervencije koja se zbilila između 1987. i 1991.⁴¹¹; izvorni zabati nešto su izduženijih voluta. (Prilog 1.) Čitavo zdanje zaključeno je lomljenim, mansardnim krovijem, koje u zoni nad rizalitima čini piramidalne odsječke.

Pročelja svih triju krila dvorca podijeljena su horizontalno u dvije zone. Prizemlje krase trake stilizirane rustike na kojima se ritmički izmjenjuju prozori s lezenama. Prozori su kvadratnog oblika, s prozorskom klupčicom i zaglavnim kamenom. U polju lezena utisnut je uspravni oblik kojemu su kraće strane oblo zaključene, a gornja strana ukrašena meko oblikovanom viticom. Profilacija etaže nešto je drugačija – ne krasi ju stilizirana rustika, pravokutni prozori su viši i imaju složeniju dekoraciju, a lezene su nešto šire. U parapetnoj zoni se ponavlja motiv s rizalitnih istaka (ovješena tkanina s kitnjama), dok se iznad prozora smješta vrsta uklade, oblika izduženog položenog pravokutnika i obliha završetaka. Lezene također imaju ukladu, ali oblika uspravnog izduženog pravokutnika obliha završetaka, kojeg na gornjoj strani krasi viseći vitičasti oblik, a s donje strane rokoko ornament školjke.

Prizemlje triju krila dvorišne strane dvorca ponavlja motiv stilizirane rustike, dok je kat ritmiziran pilastrima koji ponavljaju motiv kapitela s rizalitnih istaka pročelja. (Prilog 3. i 4.) U podnožju glavnog krila nalaze se tri pravokutno položena prozorska otvora podruma koji se prostire ispod krila. Iznad njih se nižu otvori kvadratnog oblika, izuzev rubnih, koji su polukružno zaključeni te nešto širi. Prozori kata uspravnog su pravokutnog oblika, a iznad njih se ponavlja motiv uklade s pročelja (položen pravokutnik zaobljenih uglova). U središtu začelja smješten je istak u obliku valovito razgibanog erker. Sličan oblik činio je i prvobitni portal pročelja. Erker se oslanja na par konzola koje rube zaključak portala u prizemlju. Dva veća, segmentno zaključena prozorska otvora odvaja jedna uska lezena. Oni su flankirani širokim lezenskim poljima s pilastrima čiji kapituli imaju uspravljene volute s lambrekonom. Ispod erker smješten je jednostavni lučni portal koji funkcionira kao izlaz na dvorište. U zoni krova se ovaj dio plitko ističe odsječkom lomljenog piramidalnog oblika.

⁴⁰⁹ ŽABSKY, n. dj., 1996., 35.

⁴¹⁰ ŽABSKY, n. dj., 1996., 31.

⁴¹¹ SOHR, n. dj., 2012., 84.

3. Začetna strana istočnoga krila dvorca

4. Začetna strana zapadnog krila dvorca

Bočna krila začelja u prizemlju su ritmizirana arkadama elipsastih zaključaka, a otvori su obuhvaćeni tankim vijencem u visini ishodišta stiješnjenog luka. Ulaz u sporedna krila nalazi se u četvrtoj prozorskih osi polazeći od glavnog krila. Posljednji, peti prozorski otvor, vrlo je jednostavna kvadratna oblika. Na katu bočnih začelja prva tri prozorska otvora iz smjera glavnog krila rezultat su djelomične obnove koja se odvila između 1987. i 1991. godine, kada se izgled fasada nakon određenih pregradnji želio vratiti u prvobitno stanje.⁴¹² Izvorno su ovdje bile bifore (Prilog 5.), koje su pregradnjama uklonjene, a otvori upola smanjeni na pravokutne. Restauracijom se prozori proširuju na, pretpostavlja se, izvornu širinu. To se vidi po odgovarajućoj širini prozorske klupčice i uparenih uklada ispod i iznad otvora. Uklade ponavljaju motiv s kata pročelja kao i glavnog krila začelja, samo su ovdje horizontalno uparene. Tijekom restauracije probijaju se segmentni nadvoji prozora, a uklade iznad otvora se uklanjaju, no zadržane su uklade u zoni parapeta.

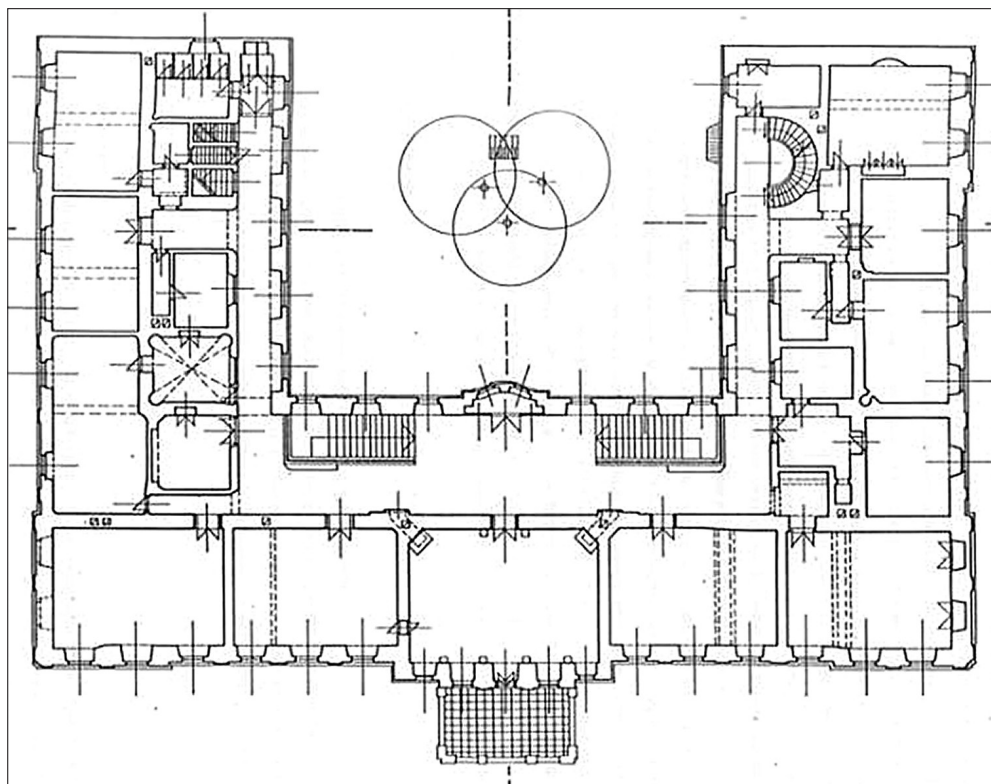

5. Dvorac Janković, idealna rekonstrukcija dvorišnog bočnog pročelja

⁴¹² ŽABSKY, n. dj., 1996., 38.

Neke promjene prvobitnog stanja bočnih začelja prisutne su i do danas, a najvjerojatnije su rezultat prenamjene dvorca u školu u drugoj polovici XX. stoljeća - zazidane su polovice krajnjih prozorskih otvora, pa su tako rubni prozori uži i ravno zaključeni. Iznad njih vidimo ostatke prvobitne gradnje – spomenute uklade u štuku. Na katu istočnog krila izostaje četvrto prozorsko polje od smjera glavnog krila; umjesto njega ovdje se nalazi pilastar. Ovakvim rasporedom otvora poremećen je ritmički slijed katova bočnih začelja.

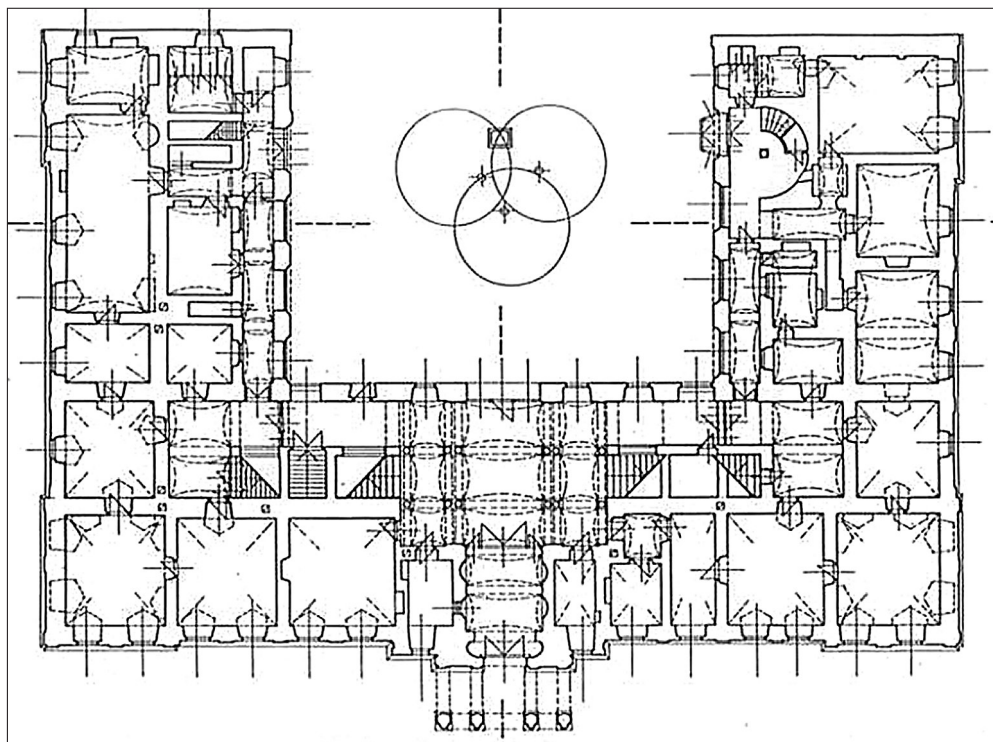
Usporedbom tlocrta prizemlja (Prilog 6.) s tlocrtom prvoga kata (Prilog 7.) lako se uviđaju sličnosti u raščlambi. Južno krilo koncipirano je kao dvotrakt, a zapadno i istočno kao trotrakti. Kroz čitavo zdanje se proteže oko 60 ritmički poredanih prostorija. One veće smještene su uz vanjska pročelja, a na njih se nadovezuje srednji niz manjih prostorija (koji izostaje u južnom krilu), dok se uz dvorišna pročelja proteže hodnik. Većina soba prizemlja ima koristasti svod sa zasjenčanim susvodnicama ili češku kapu.⁴¹³ Prostorije prvoga kata (*piano nobile*)

6. Dvorac Jankovića – tlocrt prizemlja

⁴¹³ ŽABSKY, n. dj., 1996., 14.

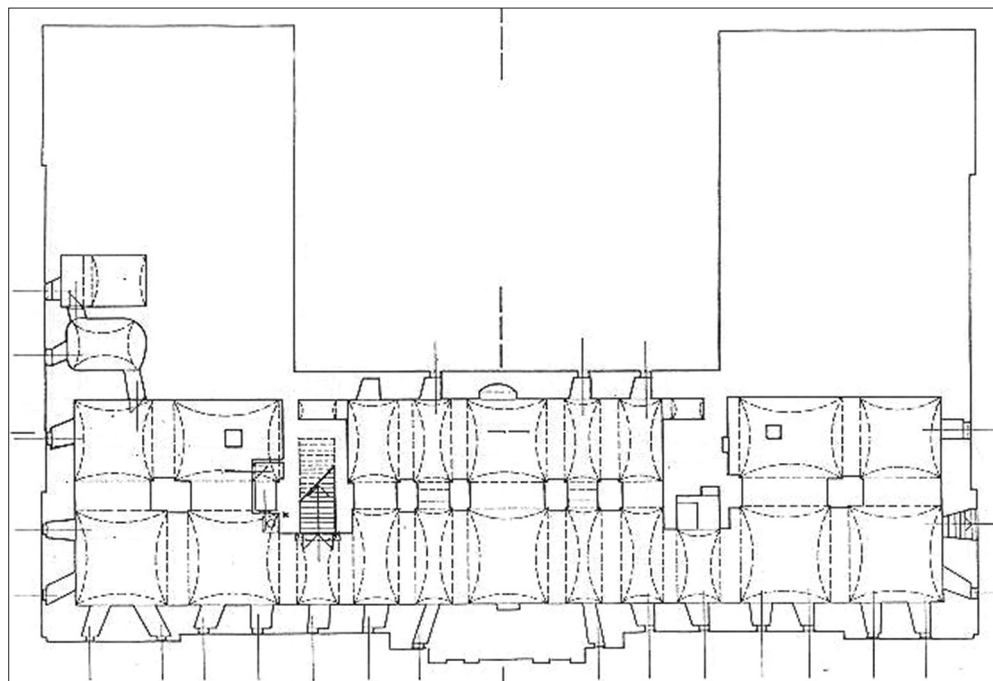

7. Dvorac Jankovića – tlocrt kata

zaključene su ravnim stropom iako su izvorno bile ukrašene štuko dekoracijama; uklonjene su prilikom već spominjane građevinske intervencije (1987. - 1991.). Danas jedino središnja, glavni salon, svjedoči o njihovu postojanju. Unutrašnjost dvorca tipična je za kasni barok. U osi prizemlja dvorca nalazi se velika prohodna veža namijenjena prolazu kočije na dvorišnu stranu. Pet velikih čeških kapa odvojenih pojasnicama čine dominantni dio svoda kojeg podupiru upareni toskanski stupovi na postamentima. U tri traveja do dvorišta prostor se proširuje „bočnim brodovima“ (tri mala traveja u svakom „bočnom brodu“). Na vežu se nadovezuju stubišni krakovi s istočne i zapadne strane koji vode na kat zdanja. Simetrično smješteni stubišni krakovi vode do zajedničkog odmorišta koje je na polukatu presječeno trim stubama i povišeno u dijelu gdje se posljednji stubišni krak nastavlja na prvi kat. Stubišni krakovi uz začelni zid međusobno su razmaknuti, tvoreći tako u prostoru hodnika prve etaže svojevrsno predvorje. Ono je naglašeno već spomenutim erkerom valovita oblika, u koji se ulazi kroz lučni otvor na začelnom zidu. Hodnik se iz južnog krila nastavlja u bočna krila zdanja, gdje je upola uža, kao u prizemlju.

Dok su prostorije u prizemlju služile za obavljanje gospodarskih poslova, prostorije prvog kata služile su za boravak klasnika.⁴¹⁴ Glavno krilo broji sveukupno pet velikih soba, od kojih središnja ima funkciju glavnoga salona. On je opremom najbogatija prostorija u čitavom dvorcu; njen trenutni izgled rezultat je već spominjane adaptacije u klasicističkom stilu od strane arhitekta Königa. Prvobitna namjena salona bila je zabavne prirode; tu su se organizirali koncerti, priređivali balovi, te ugošćivalo plemstvo i aristokracija. Pravokutna je u tlocrtu, s odsječenim uglovima na začelnoj strani. Izvorno je bila osvjetljena s pet prozorskih otvora, no nakon dogradnje altane, središnji prozor se pregrađuje u vrata. Opremom je najbogatija prostorija u čitavom dvorcu te jedina na prvom katu koju krase štuko dekoracije na stropu. Osim glavnog salona, na katu su još bile smještene knjižnica, blagovaonica, spavaće sobe, salon za muškarce, budoar i spavaće sobe. Na katu postoje i dva stubišta koja se uspinju do potkrovlja, a smještena su na krajevima bočnih krila.

Nekada su postojala i dva stubišta koja su vodila do podruma, koja su ujedno podrumski prostor odjeljivala na tri dijela – središnji i dva krajnja. Danas je samo zapadno stubište u funkciji. Jedinstveni prostor podruma razdijeljen je pilonima na dva paralelna niza. (Prilog 8.)

8. Dvorac Jankovića – tlocrt podruma

⁴¹⁴ ŽABSKY, n. dj., 1996., 23.

Središnji prostor podupiru četiri uža pilona s pojasnicama na pruske i češke kape, dok četiri češke kape bočnih prostora podupire jedan središnji, veliki pilon. Podrum je Jankovićima služio za proizvodnju i dozrijevanje vina, a 1994. godine ovdje je smještena kušaona vina Vinarije Daruvar.⁴¹⁵ Na zapadnoj strani probijen je ulaz sa strane krila, te je dograđeno stubište za silazak u podrum. Također je dograđen i prostor namijenjen za priručnu kuhinju i vinoteku.⁴¹⁶

Prodajom dvorca 1879. godine Magdaleni Lechner, te zatim obitelji Tüköry, slijedi parceliranje i zapuštanje imanja. Nakon Prvog svjetskog rata i smještaja realne gimnazije u prostor dvorca vrše se bespotrebne adaptacije koje narušavaju prvobitni koncept – ruše se pregradni zidovi kata, a prostorije su povećane da bi mogle služiti kao učionice.⁴¹⁷ Mijenja se kroz vrijeme i unutrašnjost i vanjština dvorca. Stubišta se pregrađuju, isto kao i prostorije, probijaju se nova vrata, smanjuju se određeni prozori itd. Krovište koje je u nekoliko navrata obnavljano, gubi svoju izvornu formu kada mu se uklanjaju mansardni prozori koji do danas nisu vraćeni. Nakon Domovinskog rata bilo je potrebno izvršiti dosljednu rekonstrukciju i vratiti objekt u prvobitno stanje što je više moguće. Situacija se uvelike poboljšala 2004. godine izmještajem škole iz dvorca. Dekorativna plastika je danas vjerodostojno obnovljena, ali je dosta tvrdo oblikovana, bez osjećaja za vrijeme u kojem je nastajala.

U dvorcu se danas održavaju različiti programi u organizaciji grada, a zdanje se može iznajmiti i za druge prigode, poput vjenčanja. Za ovu monumentalnu, a opet praznu građevinu, još uvijek se traži prikladna funkcija, što osobno smatram velikim propustom. Naime, kada bi se uložilo u prenamjenu dvorca u muzej, koji Daruvar do današnjih dana još uvijek nema, smatram da bi prostor vrlo dobro funkcionirao u ovu svrhu. Činjenica da je dvorac nepokretno kulturno dobro A kategorije registrirano pri Ministarstvu kulture samo govori u prilog njegovoj važnosti, a dojma sam da ona nije dovoljno prepoznata, pogotovo s obzirom na činjenicu da je Daruvar turistički grad koji svoju ponudu zasniva upravo na ostacima nekad začelih praksi koje su uveli Jankovići, pri tome mislim na lječilišni turizam, proizvodnju vina, gospodarski i kulturni razvoj općenito.

Strogi monumentalni izraz dvorca svrstava ga u jedan od najljepših primjera kasnoga baroka na ovim prostorima. Tlorisna dispozicija u obliku slova „U“ koja uokviruje dvorište tipično je barokna, a elemente baroka čitamo i u prohodnoj veži s češkim kapama, simetričnim stubištima, erkeru na začelju, rizalitim istacima, profilaciji fasada itd. No umjesto rokoko razigranosti koja je karakteristična za kasni barok, pročelja dvorca Janković vrlo su smirena,

⁴¹⁵ Karlo, BLAHA, Vino i grožđe – prirodna blagodat daruvarskih vinograda, *Vrela*, br. 21./22., 2004., 47.-50. (47.)

⁴¹⁶ ŽABSKY, n. dj., 1996., 16.

⁴¹⁷ SOHR, n. dj., 2012., 84.

otmjena i aristokratska, a uzore ovoj smirenosti nalazimo u monumentalnoj bečkoj arhitekturi druge polovice XVIII. stoljeća, dok dograđena altana svjedoči o klasicističkim elementima koji evociraju antiku, te time pridonose posebnosti ovoga zdanja.

CRKVA PRESVETOG TROJSTVA

Daruvarska župna crkva Presvetog Trojstva prvotno je služila kao dvorska kapela obitelji Janković. Gradnju je naručio prvi daruvarski Janković, Antun. Putopisci koji prolaze ovuda na prijelazu iz XVIII. u XIX. stoljeće ne očituju se o vremenu nastanka građevine. Gjuro Szabo piše da je gradnja crkve započela 1764. godine,⁴¹⁸ no ovaj podatak dolazi iz usmene predaje te najvjerojatnije nije točan. Vlasta Zajec piše kako se gradnja odvijala između 1764. i 1770.,⁴¹⁹ dok je prema jedinom zaista valjanom izvoru crkva sagrađena 1770. godine.⁴²⁰ Riječ je o dokumentu iz 1810. godine koji svjedoči o kanonskoj vizitaciji. No, ova prvobitna gradnja nije i finalna gradnja, u kapelu se zadiralo u nekoliko navrata, dograđujući nove elemente i/ili mijenjajući strukturu već postojećih. Kapela je sagrađena na samom rubu vlastelinskog kompleksa, u jugoistočnom uglu dvorskog perivoja, te je njezina lokacija s obzirom na dvorac neuobičajena. Barokne kapele se najčešće grade na mjestima koje naglašavaju postojeću prostornu kompoziciju kompleksa, ako već nisu dio dominantne građevine (dvorca). Stoga zaključujemo da je kapela građena prije formiranja perivoja i gradnje dvorca 1771. godine. Pretpostavljamo i da Antun Janković nije gradio kapelu samo za sebe, iako je imao svog kapelana, već i za stanovnike mjesta. Građevina je samim time vrlo domišljato smještena na rubni prostor perivoja; služila je dvorjanima isto koliko i građanima.⁴²¹

Prema opisu Anđele Horvat, kapela je prvotno rotunda s kupolom i dva niska bočna zvonika te je time nakon rotunde Gospe od Mira u Sremskim Karlovcima „u ovim istočnim krajevima najznačajniji predstavnik barokne centralne građevine.“⁴²² Prema Taubeovom opisu prvobitna građevina sastojala se od kružnog prostora (lađe) nadsvodenog kupolom s lanternom na vrhu.⁴²³ Arhitekt Miloslav Sohr analizira građevinu te preuzima Taubeovo mišljenje. Prvotna kapela posvećena Presvetom Trojstvu, koje se kroz tijelo crkve na više mjesta naglašava, imala je tri ulaza pravilno raspoređena po tijelu građevine – glavni na istočnoj strani

⁴¹⁸ SZABO, n. dj., 1927., 17.

⁴¹⁹ Vlasta, ZAJEC, Vlasta, Štukomramorni oltari u sjevernoj Hrvatskoj, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, br. 35, 2011., 177 – 194 (186).

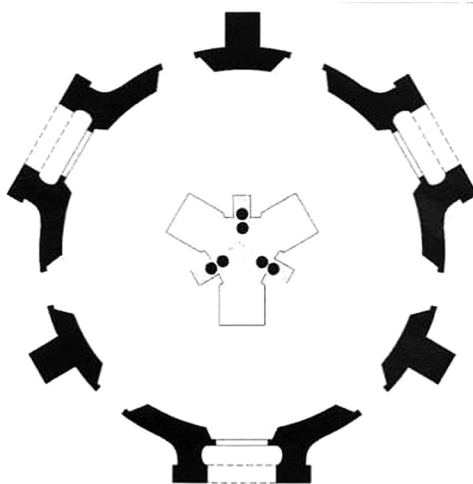
⁴²⁰ SOHR, n. dj., 2012., 85.

⁴²¹ Mato, PEJIĆ, *Jučer, danas, zauvijek*, Grad Daruvar, Daruvar, 2012., 69.

⁴²² Anđela, HORVAT, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1982., 56.

⁴²³ SOHR, n. dj., 2012., 87.

zdanja te sporedne na sjeverozapadnoj i jugozapadnoj strani. (Prilog 9.) Ulazi su bili naglašeni rizalitima na pročelju, koji su u zoni krovišta završavali razvedenim zabatnim zidovima.⁴²⁴ U osima između rizalitnih istaka nalazio se jedan masivni kontrafor flankiran s dva para otvora. Prozori prizemlja kvadratičnog su oblika, konveksno-polukružno zaključeni, dok su visoki prozori iznad njih oblika vodoravno položenog ovala. Prozori, rizaliti i kontrafori tako ritmiziraju cijelu građevinu natkrivenu kupolom zvonasta oblika. Kupola je isprva zaključena lanternom koja je najvjerojatnije bila zidana, te je imala sličan oblik zvonastog krova kupole.⁴²⁵ Zahvaljujući razigranom stilu raščlambe pročelja, kapelu u ovoj prvoj fazi svrstavamo u građevine dinamičnog baroknog izraza.

9. Crkva Presvetog Trojstva
(izvorno dvorska kapela) – prvobitni tlocrt

U sredini lađe prvobitno se nalazio barokni oltar - baldahin na šest stupova koji je u tlocrtu upisivao trokut (*magnificum triangularis figura*). Ispod kupole baldahina nalazio se kip Presvetog Trojstva, a na uglovima postavljeni kipovi triju kršćanskih vrlina (nada, vjera, ljubav),⁴²⁶ dok se u donjem dijelu smještaju tri svetostraništa te slike sv. Josipa, sv. Ane i sv. Jelene.⁴²⁷ Ovaj karakteristični ansambl glavnoga oltara podignut je 1770. godine, izveden u štu-

⁴²⁴ SOHR, n. dj., 2012., 87.

⁴²⁵ SOHR, n. dj., 2012., 87.

⁴²⁶ SOHR, n. dj., 2012., 88.

⁴²⁷ ZAJEC, n. dj., 2011., 186

komramoru. Osvjetljenje unutrašnjosti također ima simbolično značenje – dvanaest prozora upućuje na dvanaest apostola, dok kružni otvor na kupoli (lanterna) predstavlja Krista.

Simbolično naglašavanje religioznih motiva i njihova primjena u arhitektonskim elementima, kao i u opremanju prostora, karakteristična je za baroknu sakralnu gradnju XVIII. stoljeća, a kapelu u ovom izvornom obliku svrstavamo među najbolje primjere ove vrste u kontinentalnoj Hrvatskoj. Graditelj kapele i dalje ostaje nepoznat, ali gotovo sa sigurnošću možemo zaključiti da nije netko s ovih prostora, jer svojim izrazom i originalnošću premašuje lokalne regionalne graditelje sakralnih zdanja. Ideja da je kapelu možda gradio isti graditelj koji radi dvorac Jankovića nije vjerojatna, smatra Sohr,⁴²⁸ jer je dvorac rađen u smirenom baroknom izrazu, dok kapela odiše dinamičnim barokom. Priklanjam se ovom mišljenju.

Razvojem naselja i sve većim priljevom vjernika rasla je potreba za većim prostorom kapele, sakristijom, te prostorom za smještaj zvona. Ne zna se točna datacija prve pregradnje, niti tko ju je izveo, ali „do zahvata dolazi jamačno prije 1818., a vrlo vjerojatno i prije 1793. godine, pošto se u crkvenoj knjizi računa, vođenoj od tada, više ne spominju izdaci za gradnju tornjeva.“⁴²⁹ Događaju se dva niža tornja na zapadnu stranu građevine, gdje se nalaze portali izvornog zdanja. U sjeverni toranj je tada smještena sakristija, dok južni funkcionira kao zvonik.

Tornjevi su kvadratični u tlocrtu, te nadvisuju lađu za jednu etažu. Prozorski otvori u razini lađe kopiraju otvore lađe; dok se na vijencem odvojenom, višem dijelu, smještaju nešto veći polukružno zaključeni otvori. Donju zonu tornjeva naglašavaju pilastri uz uglove koji podupiru istaknuti vijenac, dok kvadratičnu krajnju zonu uokviruje lezana. Tornjeve zaključuje zvonasti krov s osmerokutnom lanternom na vrhu. Ulazi u tornjeve smješteni su na istočne fasade, što nikako ne poštuje osnovnu simetričnu ideju objekta. O unutrašnjosti kapele u vremenu prve pregradnje ne zna se mnogo, osim da je glavni oltar i dalje bio u središtu građevine, te da je postojala drvena galerija duž čitavog oboda na koju se dolazilo parom drvenih stepenica iz smjera lađe.⁴³⁰ S galerije se ulazilo u visoke prostore tornjeva.

Osnutkom Daruvarske župe 1821. godine kapela postaje župnom crkvom. Kako se trgovište za vrijeme Jankovića ubrzano razvijalo, ono s vremenom prerasta u grad. Povećava se broj stanovnika, kao i broj posjetitelja, stoga 1866. godine Julije Janković naručuje proširivanje crkve. Događuje se apsida na zapadnu stranu lađe, između dva tornja, u koju se smješta svetište.⁴³¹ Potkovasto je u tlocrtu, bačvasto nadsvođeno, a u polukružnom zaključku prelazi u kupolu. Osvjetljeno je trima prozorima uspravno položena elipsasta oblika. Unutar prostora smješta se glavni oltar – dio ranijega retabla koji se sastoji od dva para stupova korintskih

⁴²⁸ SOHR, n.dj., 2012., 88.

⁴²⁹ SOHR, n.dj., 2012., 89.

⁴³⁰ SOHR, n.dj., 2012., 90.

⁴³¹ SOHR, n.dj., 2012., 90.

kapitela između kojih se nadvija luk zaključen gređem, a ispred kojeg se zatim smješta barokna skulptoralna skupina Presvetog Trojstva preuzeta sa starog oltara.⁴³² Kako bi se probio trijumfalni luk svetišta morala se ukloniti spomenuta drvena galerija, samim time uklanja se i prilaz katu koji se nalazio u južnom tornju. Trebalo je stoga osmisliti i novi prilaz za kor koji se sada gradi na istočnoj strani, pa se između 1866. i 1867. godine dograđuje aneks uz glavni ulaz u crkvu.⁴³³ Prigradnja je bila do visine vijenca lađe, a smještala je predvorje u prizemlju te stepenice na sjevernom zidu. Sakristija se tada seli iz sjevernog u južni toranj, a uz nju se uređuje nova propovjedaonica, koja se najvjerojatnije nalazila između tornja i svetišta.⁴³⁴ Sjeverni toranj služio je kao zvonik, a u prizemlju tornja uređen je Božji grob. Kako je 1868. Julije Janković naručio obnovu dvorca od strane arhitekta Königa, postoji mogućnost da je isti arhitekt u ovom periodu radio i na župnoj crkvi.

Treća pregradnja odvija se trinaest godina nakon što Jankovići prodaju imanje te napuštaju Daruvar. Radovi se izvode 1892. godine prema nacrtima Josepha Ungerera, a gradi se dominantni dvokatni toranj na istočnom pročelju crkve.⁴³⁵ (Prilog 10.) Visoki neorenesanski zvonik jednostavnoga je izraza i zvonasta krova. Zona prizemlja proteže se do visine vijenca lađe, gdje je vijencem odvojena od druge zone, koja je pak vijencem odvojena od treće. Glavni ulaz čini segmentno zaključeni portal na istoku kojeg uokviruje lučno zaključeni nadvoj sa zaglavnim kamenom. Iznad njega smješta se polukružno zaključeni, uspravno položeni pravokutni prozor. Druga zona smješta u sve osi pročelja polukružno zaključeni otvor, a zajedno s prizemnim dijelom ukrašena je na uglovima imitacijom tesanika. Zadnji kat otvoren je biforama koje su polukružno zaključene te imaju lučni nadvoj. U njih zadire dekorativni vijenac u razini gdje se uzdižu nadvoji, no on se ne nastavlja na ugaone stilizirane dorske pilastre koji pak nose potkrovni vijenac. Toranj je zaključen krovom zvonasta oblika s dvije četvrtaste zvonoliko zaključene lanterne.

Unutrašnjost crkve tipična je za baroknu arhitekturu ovih područja. Kupola kapele na vrhu je otvorena lanternom te odvojena vijencem od zidnog omotača koji je perforiran s osam prozorskih otvora simetrično raspoređenih kroz građevinu u dva niza po četiri prozora. Donji niz prozorskih otvora smješten je u kvadratne niše, dok su ovalni otvori iznad njih smješteni u niše koje prate njihov oblik. Osim glavnog portala koji je smješten u istočnom zvoniku, postoji još segmentno zaključeni ulaz iz južnog tornja u kojem se nalazi sakristija. Ulaz u sjeverni toranj zatvara se 1924. godine prilikom preuređenja unutrašnjosti. U njegovom je prostoru, koji je do tada služio kao Božji grob, sada sazidana kamena Lurdska spilja u koju su postavlj-

⁴³² ZAJEC, n. dj., 2011., 187.

⁴³³ HEROUT, Vjenceslav, *Sto osamdeset godina daruvarske župe 1821. – 2001.*, Grafodar, Daruvar, 2001., 45.

⁴³⁴ HEROUT, n. dj., 2001., 38.

⁴³⁵ HEROUT, n. dj., 2001., 50.

10. Župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – pogled s istoka

ni kipovi Majke Božje i sv. Bernardice, koje izrađuje majstor Antun Richard iz Koprivnice.⁴³⁶ Iste godine oslikava se i unutrašnjost kapele te rekonstruira glavni oltar. Apsida prigradena u XIX. stoljeću odvojena je od broda crkve dvjema stepenicama, a u njezinu središtu nalazi se već spomenuti barokni oltar. Na prijelazu u XX stoljeće crkva se oprema bočnim oltarima koji se smještaju pored trijumfalnog luka svetišta, uz zidove lađe. Južno je smješten oltar Presve-

⁴³⁶ SOHR, n. dj., 2012., 94.

tog Srca Isusova (1898.), a sjeverno oltar sv. Antuna (posvećen 1903.).⁴³⁷ Na istočnu stranu crkve dograđeno je pjevalište 1867., smješteno u zonu između gornjeg i donjeg niza prozora zauzimajući gotovo polovicu zidnog omotača.⁴³⁸ Nakon Drugog svjetskog rata interijer se liči u duhu klasicizma s kraja XVIII. stoljeća – zidovi se raščlanjuju lezenskim okvirima koji se ispunjavaju imitacijom mramora, pa tako interijer sada odiše duhom vremena u kojem kapela nastaje.⁴³⁹ Godine 1999. crkva prolazi cjelovitu rekonstrukciju – zamijenjeno je staro limeno krovništvo novim bakrenim, pročelja se popravljaju i nanovo liče, na zidovima se obnavljaju oslici koji potječu iz 1924. godine, a pod crkve se popločava.⁴⁴⁰

Crkva se pregrađuje u tri navrata: u prvom se na postojeću baroknu rotundu dograđuju tornjevi na zapadnu stranu, u drugom svetište, a u trećem dominantni zvonik pročelja. Iako je pregrađivana, nije izgubila odlike prvobitne gradnje u stilu dinamičnog baroka, koje se vide u oblikovanju prozora, crkvenoj opremi, tlocrtu zdanja, te prisutnosti religiozne simbolike. Kasnijim dogradnjama poprima neorenesansne odlike u vidu zvonika. Danas predstavlja jedno od najznačajnijih baroknih sakralnih ostvarenja kontinentalne Hrvatske te je registrirani spomenik sakralne graditeljske baštine pri Ministarstvu kulture. Važna je jer predstavlja jednu od rijetkih građevina centralnog kružnog tlocrta te je time prvi primjer rotunde s kupolom u baroknom periodu na području Sjeverne Hrvatske..

KUPALIŠNI KOMPLEKS

Prepoznavši potencijal koji se krije u termalnim izvorima, Antun Janković započinje gradnju kupališta oko 1762. godine na ostacima antičkih termi, odnosno osmanskih ilidža (tur. *ilidža* – kupalište).⁴⁴¹ Razvoj kupališnog kompleksa traje kroz sve tri generacije Jankovića, pa i nakon njihova odlaska. Zdanja se podižu periodično, a protokom vremena se pregrađuju i obnavljaju, poprimajući odlike tada prevladavajućeg stila gradnje, ili pak nekog sasvim egzotičnog. Perivoj se također podizao u više faza, prateći razvoj kupališta i izgradnju novih kupališnih objekata. Danas slovi za najstariji lječilišni park u Hrvatskoj, ali se nažalost njegova prvobitna koncepcija u stilu klasicističke vrtne umjetnosti s vremenom i nadogradnjama izgubila.⁴⁴² Najimpozantnija, te stilski najzanimljivija zdanja nalazimo u južnom dijelu perivoja

⁴³⁷ SOHR, n. dj., 2012., 92.

⁴³⁸ ŽABSKY, n. dj., 1996., 59.

⁴³⁹ SOHR, n. dj., 2012., 94.

⁴⁴⁰ SOHR, n. dj., 2012., 94.

⁴⁴¹ Mirjana, JAKČIN-IVANČIĆ, Vrtna umjetnost Daruvara kroz povijest, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 2., 2008., 231-251. (237.)

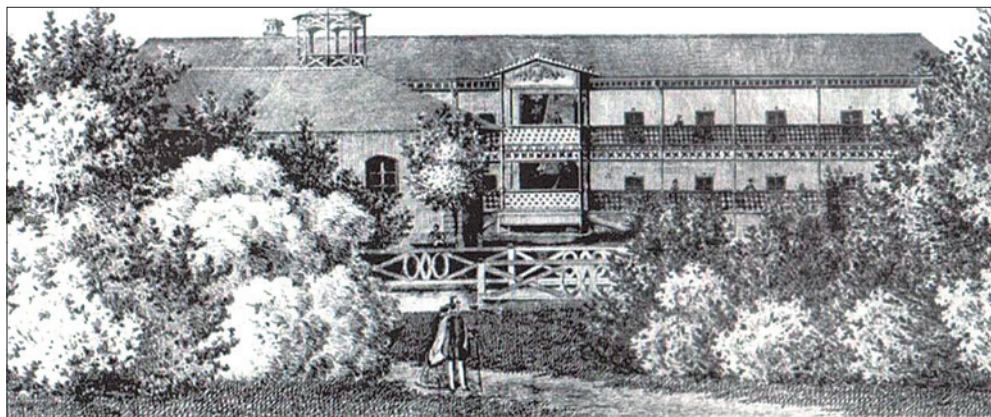
⁴⁴² JAKČIN-IVANČIĆ, n. dj., 237.

koji se nalazi pod zaštitom Ministarstva kulture. Ova zdanja ću i analizirati. Riječ je o Antunovoj kupki, vili Arcadiji, Ivanovoj kupki, Švicarskoj vili i Centralnoj blatnoj kupki. Uz ove, postoji još nekoliko građevina i konstrukcija koje se podižu unutar južnog dijela perivoja (sjeverne Marijine kupke, restoran Terasa, glazbeni paviljon), ali one nisu u toj mjeri impozantne te ih se ne može uspoređivati sa spomenutima.

ANTUNOVA KUPKA

Literatura nam govori kako su kupku gradili nepoznati makedonski majstori na ostacima turske ilidže, po nalogu grofa Antuna Jankovića. Izvori poput Taubea tvrde da je građena 1762.,⁴⁴³ dok na pročelju građevine danas stoji 1772. kao godina izgradnje. Ukoliko je zaista građena 1762. to bi značilo da je Antun bio na ovim područjima i prije negoli je 1763. godine kupio vlastelinstvo Sirač zajedno s Podborjem (Darugarom). Ovo ujedno znači da je kupka najstarija građevina kompleksa, a moguće i najstarija sačuvana građevina grada. Smještena je nasuprot glavnom, zapadnom ulazu u kupališni park, gdje sa kasnije izgrađenim Centralnim blatnim kupalištem i Švicarskom vilom čini svojevrsni ulazni trg. Prema ostalim mlađim gradnjama u kupalištu koje su postavljene u ortogonalnoj shemi, Antunova kupka je postavljena dijagonalno, van koncepcije.⁴⁴⁴

Prvotni izgled kupke možemo pokušati iščitati s Hühnove litografije *Švicarska kuća i Antunova kupelj* (Prilog 11.), ali na njoj vidimo samo fragment građevine i krovšte, a činjenica da je prošlo 100 godina od njene gradnje i nastanka litografije nam ne ide u prilog. Realnu

11. Julije Hühn, *Švicarska kuća i Antunova kupelj*, 1862., litografija

⁴⁴³ PEJIĆ, n. dj., 2012., 54.

⁴⁴⁴ SOHR, n. dj., 2012., 109.

sliku prvobitnog zdanja lakše ćemo rekonstruirati pogledamo li rezultate istraživačkih radova na pročeljima kupke, koje provodi Vjekoslav Varšić 2012. godine. On zaključuje da se krajem XVIII., odnosno početkom XIX. stoljeća dozidava postojeća gradnja. Perimetralni i pregradni zidovi tada visoki 320 cm uzdižu se za još 140 cm.⁴⁴⁵ Tom prilikom dolazi i do promjene dimenzija prvobitnih pročelnih prozorskih otvora. Do tada manji, segmentno lučno zaključeni prozori, sada postaju znatno viši i nešto širi.⁴⁴⁶ U ovoj fazi Hühn bilježi kupku, a mi ju čitamo na sljedeći način: jednostavne je gradnje sa segmentno zaključenim prozorima i višeslivnim krovom s otvorenom drvenom lanternom na vrhu, dok u tlocrtu upisuje oblik „L“. Ispred glavnog pročelja, usporedno s gradnjom, planski se kaptira prvi izvor ovakve vrste u kompleksu – nenatkriveni Antunov izvor, kojeg se zatim ograđuje drvenim letvicama.⁴⁴⁷

Varšić zaključuje da se kupka ponovno preoblikuje oko 1860., kada se pretpostavlja da je Julije Janković naručio obnovu. Na pročeljima se ovom prilikom pregrađuje arhitektonska plastika u neogotičkom stilu koja je sačuvana do današnjih dana.⁴⁴⁸ Ja bih otišla korak dalje pa zaključila da se zdanje preoblikuje nekada iza 1862., jer ju tada vidimo na Hühnovoju litografiji gdje je još uvijek starih stilskih obilježja. Tijekom obnove se prozori preoblikuju u sada zatečene, nešto niže i uže, oblika uspravno postavljenog pravokutnika s blagim segmentnim zaključkom. Od novina na zdanju vidimo istaknuti sokl, prozorske okvire koji prate oblik otvora, ugaone kvadre u vertikalnom nizu s plitko, polukružno upuštenim reškama te profilirani potkrovnji vijenac koji je polukružno istaknut s gornjim uglatim zubom. Krovšte je tada bilo skošeno i višeslivno s istaknutom lanternom nad središnjim bazenom termalnog izvora. Bilo je složene forme rađene u drvenim elementima, kao i tadašnji pročelni trijemovi koji se grade na drugim, mlađim zdanjima kompleksa (Švicarskoj vili i Centralnoj blatnoj kupki). U ovo vrijeme nastaje i trijem drvenog ophoda koji povezuje Antunovu kupku sa spomenutim mlađim zdanjima - Centralnom blatnom kupkom u neposrednoj blizini i Ivanovom kupkom na istočnoj strani kompleksa. Početkom XX. stoljeća kupka se ponovno obnavlja, a ovom prilikom gradi se ravan krov s nazubljenim kruništem četverostranih, uglatih elemenata s piramidalnim završecima.⁴⁴⁹

Zdanje u tlocrtu upisuje „L“ oblik zasječenih uglova. (Prilog 13) Ima jednostavne, pravokutne ulazne portale, od kojih je glavni (sjeverni) najveći. Unutrašnjost broji nekoliko odvo-

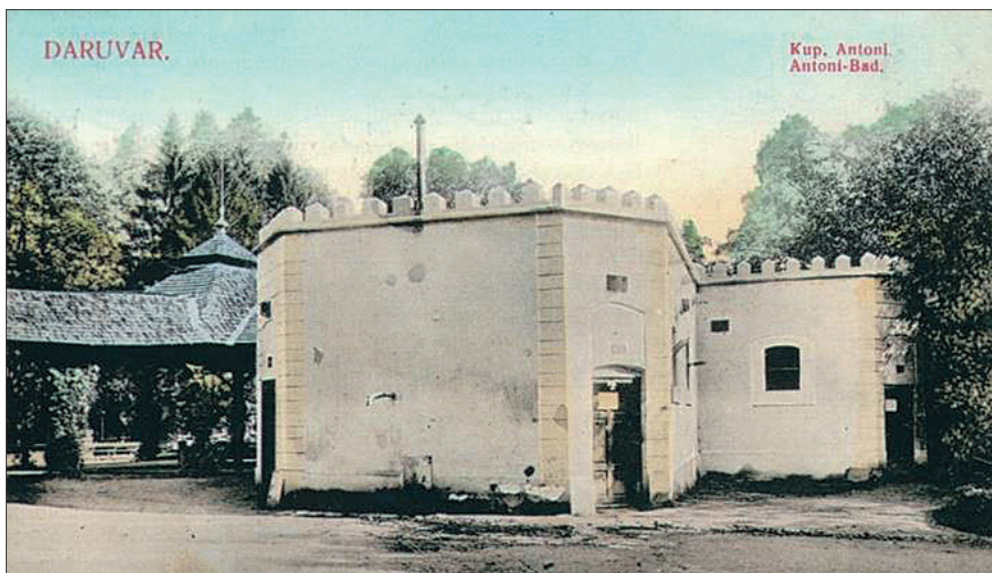
⁴⁴⁵ Vjekoslav, VARŠIĆ, *Izvešće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Antunove kupke u Daruvarskim toplicama*, Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Bjelovaru, Zagreb, 2012.

⁴⁴⁶ VARŠIĆ, n. dj., 2012.

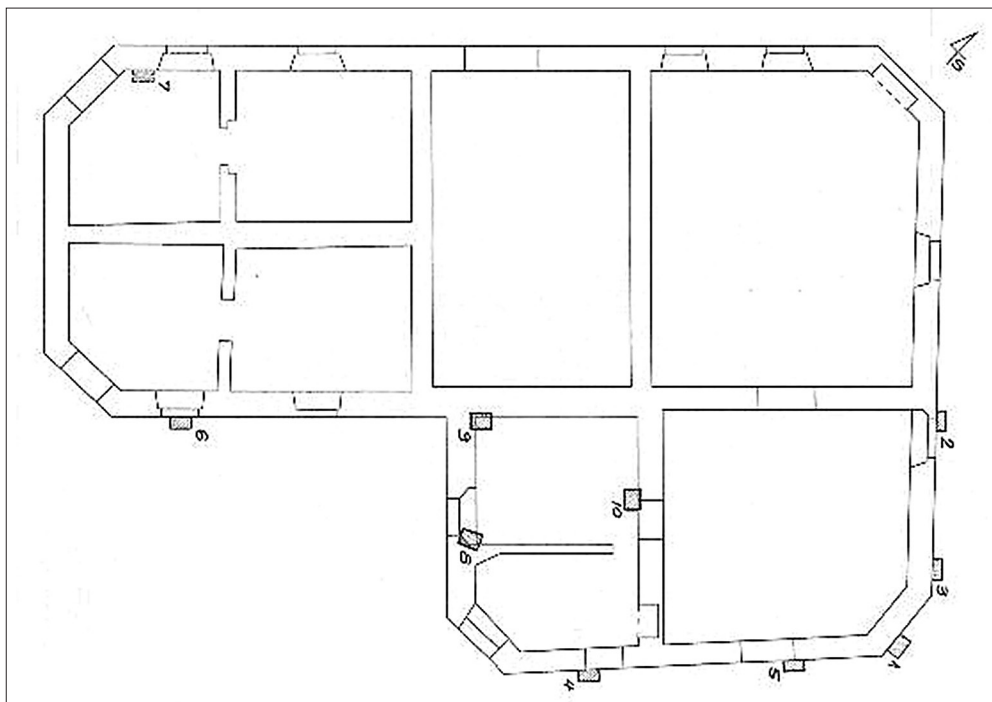
⁴⁴⁷ JAKČIN-IVANČIĆ, n. dj., 2010.

⁴⁴⁸ VARŠIĆ, n. dj., 2012.

⁴⁴⁹ VARŠIĆ, n. dj., 2012.

12. Pogled na jugozapadno pročelje Antunove kupke (1908.)

13. Antunova kupka – tlocrt

jenih prostorija s bazenima. Veća prostorija služila je za kupanje običnog puka, dok su manje služile za gospodu. Voda se u bazene dopremala uvečer cijevima iz središnje prostorije u kojoj se nalazio izvor. Do jutra bi temperatura vode pala i bila pogodna za kupanje. Svaka prostorija je imala vlastiti odvod u kanal, koji je zatim vodu otpremao do obližnje rijeke Toplice.⁴⁵⁰

Kupka je dugi niz godina bila u nezavidnom stanju, zapuštena i derutna. Stanje se mijenja 2010. godine kada se ulaže u obnovu, pa tako zdanje danas ima novo ruho na kojemu nažalost, još uvijek stoji netočna godina izgradnje – 1772.⁴⁵¹ (Prilog 14) Iako arhitektonski vrlo jednostavna, građevina se ističe svojom poviješću i neogotičkim elementima gradnje koji evociraju ranu gotiku u svojoj jednostavnosti pročelja, stiliziranom kruništu atike, jednostavnim otvorima, istaknutim soklom te finom rustikom na uglovima zdanja.

14. Antunov izor i pogled na Antunovu kupku – današnji izgled

U vrijeme Antuna Jankovića podižu se i neki drugi objekti u kupališnom kompleksu, poput vojarne i gostionice. Taube ih spominje u svojem putopisu, no njihov smještaj u prostoru

⁴⁵⁰ JAKČIN-IVANČIĆ, n. dj., 2010.

⁴⁵¹ SOHR, n. dj., 110.

kompleksa ostaje nam nepoznat. Bitno je spomenuti da na ostacima izvora ljekovitog blata, kojeg su Osmanlije natkrili u srednjem vijeku, Antun gradi drvenu konstrukciju s laganim krovom. Nalazi se sjeveroistočno od Antunove kupke, te će kasnijim pregradnjama postati središnji dio kupališnog kompleksa znan kao Anina blatna kupka, a kasnije i kao Centralna blatna kupka.

Kako je Antun preminuo ne ostavivši iza sebe muškog nasljednika, njegovo imanje nasljeđuje brat Ivan koji već posjeduje imanje Stražeman pa ga daruvarsko imanje, napose kupališni kompleks, previše ne zanima, stoga niti ne ulaže u njegov napredak. Ivan umire 1798. godine te imanje nasljeđuje njegova druga supruga Alojzija Festetić od Tolne, koja pak nastavlja radove na proširenju kupališta te nalaže gradnju vile Arcadije i Ivanove kupke.⁴⁵²

VILA ARCADIA

Vila Arcadia (Liviaheim, Livijin dom) nalazi se uz sam rub na istočnom dijelu perivoja, nasuprot glavnom ulazu na zapadu. Arhitekt Sohr pretpostavlja da je vila najprije bila vojarna ili gostionica, jer su to jedini objekti uz Antunovu kupku koje Taube spominje u putopisu 1777. godine. Gledajući katastarsku mapu iz 1861. jedine dvije građevine koje su mogle obavljati ove funkcije su Švicarska vila i vila Arcadia.⁴⁵³

Arcadia je pregrađivana u mnogo navrata. Prvobitna gradnja odlikovala se elementima karakterističnim za baroknu arhitekturu druge polovice XVIII. stoljeća.⁴⁵⁴ Vjerojatno izvorni izgled građevine poznat nam je s Hühnovne litografije, gdje nosi naziv Nova sgrada. (Prilog 18.) Longitudinalna je građevina, smještena uz sam istočni rub kompleksa. Glavno, zapadno pročelje ritmizirano je u prizemlju nizom od 7 nejednakih, elipsasto zaključenih arkada koje rastvaraju prostor. Svod je oblikovan nizom izduženih pruskih kapa, a unutrašnjost hodnika ritmiziraju vrata koja vode u prostorije na istočnoj strani zdanja. Na katu se u osi lukova arkada vide jednostavni, pravokutni prozori postavljeni na parapetni vijenac, dok su pojedina ritmička polja uzajamno odijeljena pilasterima koje krase jednostavni toskanski kapiteli.⁴⁵⁵ Istočno pročelje raščlanjeno je dvama vijencima, a jednostavni prozori su u obje zone uokvireni doprozornicima bez profilacije.⁴⁵⁶ Visoki četveroslivni krov zaključuje građevinu, kao i danas.

⁴⁵² SZABO, n. dj., 1927., 16

⁴⁵³ SOHR, n. dj., 2012., 110.

⁴⁵⁴ PEJIĆ, n. dj., 2012., 58.

⁴⁵⁵ SOHR, n. dj., 2012., 112.

⁴⁵⁶ SOHR, n. dj., 2012., 111.

15. Razglednica Daruvara s pogledom na Liviaheim i Ivanovu kupku

Godine 1870. vila se pregrađuje u alpskom stilu, u obliku ljetnikovca, te u ovoj fazi nosi ime Liviaheim (Prilog 15), dok su preinake koje se odvijaju početkom XX. stoljeća, najvjerojatnije usporedno s gradnjom Centralnog blatnog kupališta (1909. - 1910.), dale građevini današnji neobarokno-secesijski izgled i ime Arcadia.⁴⁵⁷ (Prilog 16) Tom prilikom mijenjaju se prvobitni prozori zapadnog pročelja; oni dobivaju zalomljeni secesijski oblik nadvoja s višim srednjim dijelom, kojeg i danas vidimo na zdanju. Arkade prizemlja sada krasi rustika, a površinu kata raščlanjuje parapetni vijenac i dekoracija u vidu istaknutih uspravnih pravokuta s polukružno odrezanim uglovima. U središte istočnog pročelja intervenira se dogradnjom malog drvenog natkrivenog balkona.⁴⁵⁸

U tlocrtu su prizemlje i kat identična rasporeda – na zapadnoj strani smješten je hodnik na koji se na istoku nadovezuje niz prostorija. Nasuprot glavnom ulazu, koje je smješteno u os treće arkade polazeći od juga, nalazi se dvokrako stubište koje vodi na kat. Danas je hodnik prizemlja zatvoren, ali niz arkada je i dalje prisutan, kao i niz izduženih pruskih kapa. Prostorije koje se nadovezuju na hodnik služile su smještaju kupališnih gostiju, a danas funkcioniraju i kao poslovni prostori.

⁴⁵⁷ SOHR, n. dj., 2012., 111.

⁴⁵⁸ SOHR, n. dj., 2012., 112.

16. Razglednica Daruvara s pogledom na vilu Arcadiju

17. Vila Arcadia, Šinobus i ostatak Ivanove kupke (današnji izgled)

Godine 1963. gradi se tzv. Šinobus, arhitektonsko rješenje koje spaja Arcadiju s kasnije izgrađenom Ivanovom kupkom (njenim sjevernim dijelom). Sastoji se od tri arkade u prizemlju, od kojih je središnja prohodna (istok-zapad), te tri prozora na katu. Svi otvori prate oblik otvora na vili Arcadiji, a i dekoracija fasade rađena je u istoj maniri, pa tako *Šinobus* izgleda kao nastavak građevine. Bitno je napomenuti kako Arcadia prolazi temeljitu rekonstrukciju

prije Domovinskog rata – ugrađuje se potkrovlje te krovni prozori, na katu se mijenjaju stropovi, prozori su zamijenjeni kvalitetnim replikama, a čitava građevina novo je ožbukana.⁴⁵⁹

Zdanje je zanimljivo jer svjedoči jednoj preobrazbi kroz vrijeme. Na zdanju se vrlo jasno mogu iščitati elementi oba stila koji ju čine tako slikovitom. Barokni stil, tipičan za ove krajeve u drugoj polovici XVIII. stoljeća čitamo u vidu arkada prizemlja i izduženih pruskih kapa hodnika, dok se secesija očituje na pročelju zapadnog zdanja – u obliku prozora, finoj rustici prizemlja i dekoraciji kata.

IVANOVA KUPKA

U spomen preminulom suprugu Ivanu Jankoviću, Alojzija Festetić od Tolne započinje gradnju Ivanovih kupki od kojih je danas ostao samo fragment. (Prilog 17.) Gradnja se odvija između 1810. i 1818. godine, a izgled izvorne kupke poznat nam je s Hühnovne litografije (Prilog 18). Ona je longitudinalna simetrična prizemnica situirana u smjeru sjever-jug, u liniji vile

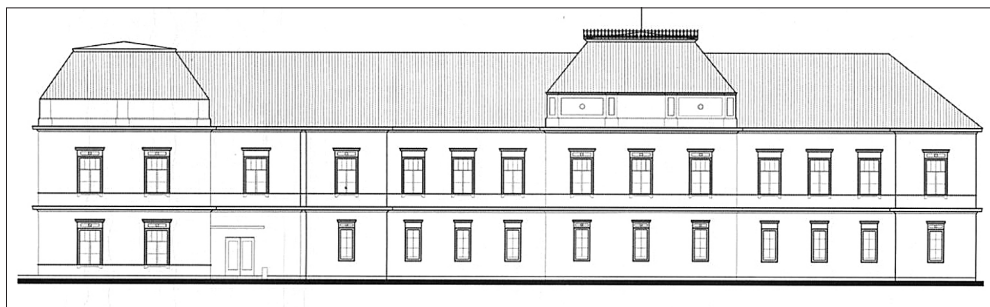
18. Julije Hühn, *Ivanova kupelj i nova sgrada*, 1862., litografija

Arcadije. Pročelje i začelje zdanja naglašeno je središnjim troosnim rizalitom te ugaonim rizalitima. Zdanje zaključuje četveroslivni krov iznad kojeg se u središtu uzdizala lanterna s osmerokutnim piramidalnim završetkom. Pročelja su bila raščlanjena istaknutim lezenama koje su

⁴⁵⁹ SOHR, n.dj., 2012., 111.

na rizalitima ukrašene rustikom.⁴⁶⁰ Ispred pročelja izgrađen je osmerokutni paviljon na kojem vidimo termalne prozore i lezene s rustikom. On je natkrivao Ivanovo vrelo, kružni bazen iz kojeg se voda izvlačila i vodila do kupke koja je smještena u središtu građevine. Osmerokutni piramidalni krov paviljona ponavlja motiv lanterne piramidalnog završetka s krova građevine. Zdanje u ovoj izvornoj fazi svrstavamo u malobrojna, ali kvalitetna ostvarenja klasicizma u Hrvatskoj, a elemente stila vidimo u upotrebi termalnih prozora, jasnoj koncepciji građevine, suzdržanoj dekoraciji te simetriji pročelja.⁴⁶¹

Krajem XIX. stoljeća (između 1885. i 1909.) Ivanova kupka doživljava mnoge preinake. Građevina je produžena prema sjeveru kako bi se smjestilo stubište koje vodi na novi, dograđeni kat, dok pročelje dobiva novi neorenesansni izgled.⁴⁶² (Prilog 19) Ono je i dalje zadržalo središnji troosni rizalit, kao i ugaone jednoosne, ali aneks na sjevernoj strani zdanja, koji se

19. Ivanova kupka – zapadno pročelje

sastoji od jedne osi prozora i dvoosnog rizalita na krajnjem dijelu, daje građevini asimetričan izgled. Pročelja su bila ukrašena vrlo suzdržano, ostavljajući pročelje glatkim. Kordonski vijenac dijeli prizemlje od dograđenog kata, a pročelja su završena profiliranim glavnim vijencem sa zuborezom. Prizemni prozori zdanja četverokutna su oblika, nešto uži od onih na katu, uokvireni profiliranim doprozornicima, dok su prozori kata smješteni na parapetni vijenac. Zdanje je imalo četveroslivni krov koji je u zoni središnjeg rizalita i dograđenog sjevernog dijela oblika krnje piramide, izdignut iznad zone atike, a ukrasna kovana ograda zaključivala je krov na središnjem rizalitu. Prizemlje je i dalje služilo kao prostor kupke, no prvobitne velike prostorije sada su pregrađene. Hodnik je prolazio uzdužno kroz središte građevine, iz kojeg se ulazilo u male kupaonice. Na katu se ponavlja sličan razmještaj prostorija, ali su one služile smještaju gostiju.⁴⁶³ Ulaz u građevinu, kao i ulaz na stubište bili su u sjevernom dijelu.

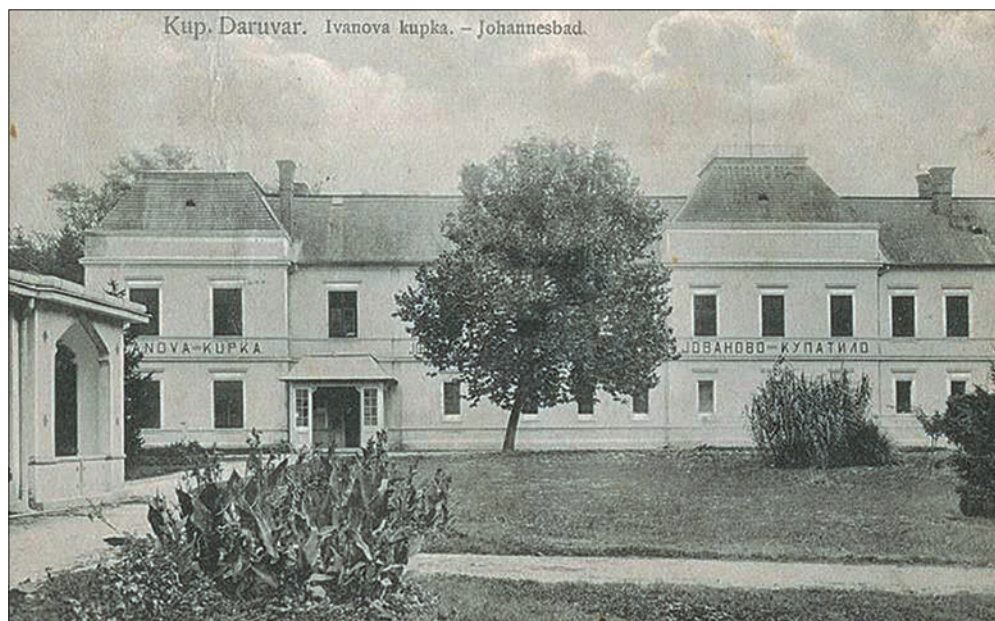
⁴⁶⁰ SOHR, n.dj., 2012., 113.

⁴⁶¹ SOHR, n.dj., 2012., 113.

⁴⁶² SOHR, n.dj., 2012., 115.

⁴⁶³ SOHR, n.dj., 2012., 115.

Ivanove kupke su pregradnjom postale jedina klasicistička, neorenesansna građevina u kupališnom kompleksu, elegantna u dekoracijama pročelja i monumentalna u upotrebi piramidalnih krovova. Već spomenuti drveni trijem dograđen je isto nekada u drugoj polovini ili krajem XIX. stoljeća. Povezivao je Ivanovu kupku (glavni ulaz) s Aninom blatnom i Antunovom kupkom. Uklonjen je najvjerojatnije kada blatna kupka, o kojoj će tek biti riječi, dobiva nova pročelja 1910. godine. (Prilog 20) Nakon što Jankovići napuštaju Daruvar, a u vrijeme kada je lječilište bilo u vlasništvu Aleksandra Jovanovića (1918. – 1942.), Ivanova kupelj se preimenuje u Aleksandrov dom. Kupka stradava potkraj 1991. godine u Domovinskom ratu te je zbog sigurnosti od potpunog urušavanja većina građevine srušena do razine terena. Sačuvan je samo sjeverni dio zdanja (rizalit) i ograđeno vrelo ispred kupke koje danas funkcionira kao zdenac želja.

20. Razglednica Daruvara s pogledom na Ivanovu kupku nakon uklanjanja drvenog trijema

ŠVICARSKA VILA

Zadnja faza u podizanju lječilišnog kompleksa započinje kada Izidorov sin Julije nasljeđuje očeva imanja 1849. godine. Moglo bi se reći da tada nastupa „zlatno doba“ kupališta. Julije je modernizirao čitavi kompleks i dao izgraditi pregršt novih sadržaja, a Daruvar je u tom periodu nadaleko poznat po svom lječilišnom karakteru, te je postao vrlo popularna kupališna turistička destinacija.

Prvi Julijev pothvat bio je gradnja ljetnikovca kod zapadnog, glavnog ulaza u kompleks. Tu su se smještali gosti lječilišta. Nije nam poznata točna godina gradnje, ali zahvaljujući katastarskoj karti i Hühnovoj litografiji (Prilog 11), znamo da je izgrađena prije 1861. godine. Julije je naslijedio imanja Jankovića 1849. godine, pa tako sa sigurnošću možemo utvrditi da je vila građena početkom druge polovice XIX. stoljeća. U vrijeme gradnje vila nosi naziv Julijeve kćeri Marije, a s vremenom se zbog stila gradnje preimenuje u Švicarsku vilu.

Ona je jednostavna longitudinalna katnica pravokutnog tlocrta. Pročelni trijem na dva kata, sa središnje istaknutim rizalitom stepeništa, strešnim istacima s volutno završenim gredama krovišta te zabatnim elementima (rezbarije rađene u drvu četinarara, moguće ariša), kao i stubištima na južnom i sjevernom bočnom pročelju, čine ovu građevinu posebnom i stilski drugačijom od ostatka građevina u lječilišnom kompleksu.⁴⁶⁴ Utjecaj alpske arhitekture vidljiv

21. Švicarska vila (Vila Marija; današnji izgled)

je u spomenutim rezbarenim ukrasima u drvetu, pa je tako švicarski motiv grčkog križa prisutan na ogradama trijemova u vidu malih otvora postao prepoznatljiv motiv vile. (Prilog 21)

U prizemni prostor trijema istočnog pročelja može se doći glavnim stubištem na istoku ili sporednim stubištima na bočnim pročeljima. Zapadno pročelje ritmizira deset prozorskih osi

⁴⁶⁴ VARŠIĆ, *Izvešće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Švicarske vile u Daruvarskim toplicama*, n. dj.

u obje zone. Na sjevernom pročelju zdanje ima jednu prozorsku os, dok je istočno pročelje lišeno arhitektonske plastike. Vila je vertikalno raščlanjena plitko istaknutim soklom te ravnim, razdjelnim vijencem između prizemlja i kata, a zaključena je dvoslivnim krovom. Unutrašnjost građevine vrlo je jednostavna, obje etaže imaju istu dispoziciju – deset prostorija nižu se jedna do druge, dok se u osi središnjeg rizalita nalazi stubište koje spaja etaže. Treba naglasiti i da je kroz povijest istočno pročelje često ukrašavano visećim biljnim vrstama te se ova praksa zadržala i do današnjih dana.

Ljetnikovac je nadasve zanimljiv jer je građen u potpuno drugačijem stilu nego ostala zdanja u lječilišnom kompleksu, a utjecaj alpske (švicarske) arhitekture u oblikovanju drvenog dvokatnog trijema i njegovoj dekoraciji u duhu romantizma koji je strujanjima kroz Monarhiju stigao i do Daruvara, uspio se očuvati do današnjih dana.

CENTRALNA BLATNA KUPKA

Kupke u ljekovitom blatu nalaze se u središtu lječilišnog kompleksa, na mjestu stare rimske, a kasnije i turske kupke koje su Antun, a zatim i Izidor svojedobno dali natkriti drvenom građom. Zdanje je najvjerojatnije nazvano po kćeri Julija Jankovića Ani.⁴⁶⁵ Budući da je Ana rođena 1859. godine, a na Hühnovoj litografiji iz 1862. još nema prikaza Blatne kupelji, zaključujemo kako je građevina nastala u razdoblju od 1862. do 1879. godine, kada Jankovići napuštaju Daruvar.⁴⁶⁶

Prvobitna građevina (Prilog 22), kako svjedoče razglednice s početka XX. stoljeća koje nažalost ne prikazuju čitavu građevinu, imala je odlike romantičarske arhitekture inspirirane alpskim stilom, kao i Švicarska vila na koju je svojim glavnim, zapadnim pročeljem blatna kupka gledala. Nažalost, razglednice ne prikazuju čitavu građevinu pa ju možemo samo parcijalno analizirati. Kupka je izvorno jednokatna građevina obložena fasadnom opekom. Tloctno je upisivala križ, a krakove zdanja natkrivao je dvoslivni krov koji je na križištu imao otvor za ventilaciju. Neka od pročelja krila imala su po tri prozorske osi, s prozorima u obje zone. Zdanje je bilo povezano s ostalim kupkama već spomenutim drvenim trijemom.

Današnji izgled Blatnih kupki rezultat je pregradnje koja se odvila između 1908. i 1910. godine, kada su daruvarski posjedi bili u vlasništvu Antona Tükörya, a terme u zakupu poduzetnika Sigmunda Löwya. Pregradnju je izvršio Amadeo Cernelutti u romantičarskom duhu, inspiriran maurskom arhitekturom.⁴⁶⁷ Glavno pročelje, ono južno, evocira drveni trijem koji je spajao kupke u kompleksu, a koji se ruši prilikom pregradnje. (Prilog 23) Novi, prizemni

---

⁴⁶⁵ PEJIĆ, n. dj., 2013., 57.

⁴⁶⁶ SOHR, n. dj., 2012., 119.

⁴⁶⁷ PEJIĆ, n. dj., 2012., 57.

22. Razglednica Daruvara s pogledom na Aninu blatnu kupku

trijem ravnoga stropa sačinjava pet nejednakih polja, koja na istočnom i zapadnom kraju smještaju arkade nadsvođene orijentalnim, maurskim lukovima. Centralna tri polja trijema, od kojih je središnje najuže, odvojena su suptilnim, tanjim stubovima, dok su krajnja dva odvojena glomaznim stubovima koji tvore arkade. Ulaz u građevinu u osi trijema naznačen je trostranim istakom i stepenicom. Flankiraju ga po dvije ravno zaključene uparene bifore uspravnog pravokutnog oblika. Ovaj motiv bifora ponavlja se i na ostalim pročeljima zdanja. Zona koja se uzdiže nad trijemom ponavlja osi prozora prizemlja, ali su uparene bifore kata zaključene orijentalnim, maurskim lukovima, kao i na ostalim pročeljima. Bifore su naglašene žutim segmentnim vijencem u formi užeta koji prati njihov oblik te ih uokviruje. Na ostalim pročeljima ovaj vijenac se spušta i u zonu prozora prizemlja, što na južnom pročelju zbog prisutnosti trijema izostaje. Duž čitavog zdanja protežu se dva žuta vijenca, jednakog profila kao i već spomenuti koji uokviruju prozorske osi. Jedan uokviruje prozore s donje strane te se nastavlja u toj liniji dužinom cijele građevine, dok je drugi u visini početka lukova bifora na katu. Na pročeljima zdanja prisutan je i već prepoznatljiv motiv blatnih kupki – pločice od fajanse romboidnog oblika. One se nižu između prozorskih otvora prizemlja, kao i iznad prozorske zone kata. Ispod istaknutog potkrovnog vijenca duž cijele građevine proteže se niz slijepih arkada orijentalnih lučnih završetaka, a u središtu glavnog pročelja ispisano je velikim tiskanim slovima CENTRALNO BLATNO KUPALIŠTE. Zdanje je zaključeno ravnim krovom, iznad kojeg se uzdiže visoka osmerokutna kupola zvonasta oblika završena lukovicom.

23. Razglednica Daruvara s pogledom na Centralnu blatnu kupku

Sjeverno pročelje smješta u svom središtu apsidu zaključenu polukružnom kupolom koja ima niz tankih uspravnih pravokutnih prozora zaključenih orijentalnim lukovima. Apsidu flankiraju prozorske osi četiriju uparenih bifora prizemlja i kata, koje su uokvirene već spomenutim žutim istakom. Zapadno pročelje je rasporedom prozorskih osi asimetrično pa Miloslav Sohr (2012.) smatra kako ovaj nelogičan ritam može biti uvjetovan pregradnjom te pretpostavlja da je došlo do rekonstrukcije i proširenja prvobitne građevine od fasadne opeke.⁴⁶⁸ (Prilog 24) Istočno pročelje se kroz povijest često pregrađuje, što je rezultiralo, smatra Sohr, potpunom devastacijom. Izvorno je imalo dvije niže apside, koje su bile smještene na južnu i u središtu osi, no sanacijski radovi koji se izvode 2013. i 2014. umjesto dvije apside iza sebe ostavljaju samo jednu – južnu. Na središtu pročelja dograđuje se u tlocrtu pravokutni aneks koji ima vrata na južnoj strani i funkcionira kao sporedni ulaz u građevinu.

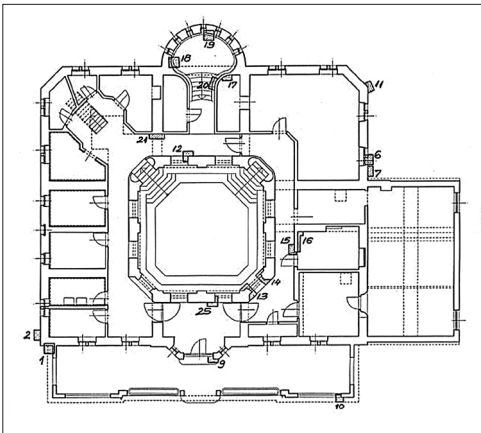
U središnjem prostoru interijera nalazi se bazen opločen fajansom, a uokolo bazena postavljene su kamene klupe uz zidove. Zidovi nose ravne istaknute pilastre u pravilnom rasteru između kojih se nalaze prozorski otvori prema ophodu oko središnjeg dijela.⁴⁶⁹ Ovaj dio nat-

⁴⁶⁸ SOHR, n. dj., 2012., 120.

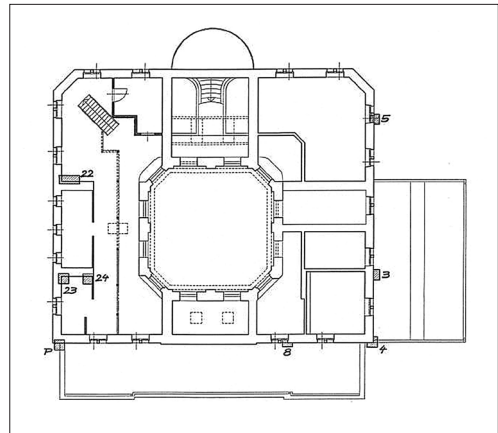
⁴⁶⁹ Vjekoslav, VARŠIĆ, *Izvešće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Centralnih blatnih kupki u Daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

24. Pogled na kupalište (1912.)

25. Centralna blatna kupka, tlocrt prizemlja

26. Centralna blatna kupka, tlocrt kata

kriva kupola. Apsida sjeverne kupke orijantalnim je lukom otvorena prema ophodu, iz kojeg se ulazilo u uokolo raspoređene prostorije. U sjeverozapadnom kutu prizemlja stubište vodi na galeriju koja se smjestila uz zapadni zid.

Vanjština kupke je danas obnovljena u svom izvornom eklektičnom, egzotičnom maur-skom stilu, dok unutrašnjost već dugi niz godina čeka na temeljitu obnovu. Građevina svojim masivnim elementima i kupolom na vrhu podsjeća na gabarite crkve Presvetog Trojstva, koja je čak mogla biti i inspiracija za njenu gradnju.⁴⁷⁰ U svakom slučaju, Centralna blatna kupka danas slovi za najreprezentativniju građevinu lječilišnog kompleksa, a nerijetko se upotrebljava i kao simbol čitavoga grada.

Na prijelazu stoljeća je izrazito popularno primjenjivati, u javnim kao i privatnim prostorima, stilove koji inače nisu bili dio svakidašnjeg ukusa. Tako je ornamentalni stil mađarske secesije inspirirane maurskom arhitekturom našao svoje mjesto i u Daruvaru. To se najviše očituje u upotrebi pločica od fajanse oblika romboidno položenih kvadrata na svim pročeljima građevine, kao i u oblikovanju prozorskih otvora završenih lučnim nadvojima u obliku orijentalnih lukova te njihovu uokvirivanju štapastim segmentno istaknutim vijencem u formi užeta.

LITERATURA:

NEOBJAVLJENI IZVORI:

JAKČIN IVANČIĆ, Mirjana, *Lječilišni perivoj u Daruvaru, studija*, Planta Jakčin d.o.o.: Daruvar, 2010.

ŠEBA, Elena, *Plemićka porodica Janković Daruvarski u drugoj polovici 19. stoljeća: diplomski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet Zagreb:Zagreb, 2012.

VARŠIĆ, Vjekoslav, *Izvjeshće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Antunove kupke u Daruvarskim toplicama*, Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Bjelovaru:Zagreb, 2012.

VARŠIĆ, Vjekoslav, *Izvjeshće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Centralnih blatnih kupki u Daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

VARŠIĆ, Vjekoslav, *Izvjeshće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Švicarske vile u Daruvarskim toplicama*, Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Bjelovaru:Zagreb, 2012.

ŽABSKY, Renata, *Dvorac Jankovića u Daruvaru: diplomski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet: Zagreb, 1996.

OBJAVLJENI IZVORI:

BLAHA, Karlo, *Vino i grožđe – prirodna blagodat daruvarskih vinograda, Vrela*, Ogranak Matice Hrvatske u Daruvaru: Daruvar, 2004., br. 21./22., 47.-50.

HEROUT, Vjenceslav, *Sto osamdeset godina daruvarske župe 1821. – 2001.*, Grafodar: Daruvar, 2001.

⁴⁷⁰ SOHR, n.dj., 2012., 121.

- HORVAT Anđela, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Sveučilišna naklada Liber: Zagreb, 1982.
- JAKČIN-IVANČIĆ, Mirjana, Barokne značajke daruvarskih perivoja, *Vrela*, Ogranak Matice Hrvatske u Daruvaru: Daruvar, 2004., br. 23/24 , 33.-36.
- JAKČIN-IVANČIĆ, Mirjana, Vrtna umjetnost Daruvara kroz povijest, *Radovi zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru: Bjelovar, 2008., br. 2., 231.-251.
- JAKČIN-IVANČIĆ, Mirjana, Studija obnove i zaštite lječilišnog perivoja u Daruvaru, *Vrela*, Ogranak Matice Hrvatske u Daruvaru: Daruvar, 2011., br. 34., 9.-14.
- KEMPF, Julije, *O grofovskoj porodici Jankovića-Daruvarskih*, Zaklada tiskare Narodnih novina: Zagreb, 1930.
- OBAD ŠČITAROCI, Mladen, BOJANIĆ ŠČITAROCI, Bojana, *Dvorci i perivoji u Slavoniji: Od Zagreba do Iloka*, Ščitaroci d.o.o.: Zagreb, 1998.
- PEJIĆ, Mato, *Jučer, danas, zauvijek*, Grad Daruvar: Daruvar, 2012.
- SCHEJBAL, Berislav, Nova razmatranja o Aquae Balissae i narodu Jaza, *Opusc. archaeol.*, Filozofski fakultet Zagreb, Odsjek za arheologiju: Zagreb, 2003. , br. 27., 393.- 416.
- SOHR, Miloslav, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Jednota Daruvar: Daruvar, 2012.
- SZABO, Gjuro, *Iz prošlosti Daruvara i okolice*, posebni otisak iz XI. knjige *Narodne starine*, Zagreb, 1934.
- TAUBE, Friedrich Wilhelm, *Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i vojvodstva Srijema, 1777. – 1778.*, Državni arhiv Osijek - Udruga povjesničara Slavonije i Baranje: Osijek, 2012
- ZAJEC, Vlasta, Štukomramorni oltari u sjevernoj Hrvatskoj, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb:Zagreb, 2011., br. 35., 177-194.

SLIKOVNI PRILOZI:

- Julije Hühn, *Dvorac Jankovića u Daruvaru*, 1862., litografija – PALAVRA, Zdravko, *Jankovići Daruvarski*, Grad Daruvar:Daruvar, 2013., 17.
- Daruvar, dvorac Janković, južno pročelje – Staša Popadić (2012.)
- Daruvar, dvorac Janković, začelna strana istočnoga krila – Staša Popadić (2012.)
- Daruvar, dvorac Janković, začelna strana zapadnoga krila – Staša Popadić (2012.)
- Dvorac Janković, idealna rekonstrukcija dvorišnog bočnog pročelja - SOHR, Miloslav, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Jednota Daruvar: Daruvar, 2012., 83.
- Dvorac Janković, tlocrt prizemlja - ŠEBA, Elena, *Plemićka porodica Janković Daruvarski u drugoj polovici 19. stoljeća: diplomski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet Zagreb:Zagreb, 2012., 8.

- Dvorac Janković, tlocrt kata - ŠEBA, Elena, *Plemićka porodica Janković Daruvarski u drugoj polovici 19. stoljeća: diplomski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet Zagreb:Zagreb, 2012., 19.
- Dvorac Janković, tlocrt podruma - ŠEBA, Elena, *Plemićka porodica Janković Daruvarski u drugoj polovici 19. stoljeća: diplomski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet Zagreb:Zagreb, 2012., 17.
- Župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela), prvobitni tlocrt - SOHR, Miloslav, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Jednota Daruvar:Daruvar, 2012., 91.
- Župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela), pogled s istoka - http://www.my-way.hr/images/uploads/daruvar_crkva-presvetog-trojstva.jpg
- Julije Hühn, *Švicarska kuća i Antunova kupelj*, 1862., litografija - SOHR, Miloslav, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Jednota Daruvar: Daruvar, 2012., 46.
- Pogled na jugozapadno pročelje Antunove kupke (1908.) – Herout, V., Jakčin-Ivančić, M., Blaha, K., Sohr, M., Bačić, I., Primc, O., Sebelić, N., *Daruvar u slici i riječi*, Matica Hrvatska: Daruvar, 2002., 50.
- Antunova kupka, tlocrt - VARŠIĆ, Vjekoslav, *Izješće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Antunove kupke u Daruvarskim toplicama*, Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Bjelovaru:Zagreb, 2012.
- Antunov izor i pogled na Antunovu kupku, današnji izgled - <http://www.aquae-balissae.hr/turisticka-ponuda/6-v.jpg>
- Razglednica Daruvara s pogledom na Liviaheim i Ivanovu kupku - <http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>
- Razglednica Daruvara s pogledom na vilu Arcadiju - <https://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>
- Vila Arcadia, *Šinobus* i ostatak Ivanove kupke (današnji izgled) - <http://vikendplaner.info/cke/Hoteli/daruvarske%20toplice/DARUVARSKJE%20TOPLICE%20-%20LIJEPA.jpg>
- Julije Hühn, *Ivanova kupelj i nova sgrada*, 1862., litografija - PALAVRA, Zdravko, *Jankovići Daruvarski*, Grad Daruvar:Daruvar, 2013., 35.
- Ivanova kupka, zapadno pročelje - SOHR, Miloslav, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Jednota Daruvar:Daruvar, 2012., 114.
- Razglednica Daruvara s pogledom na Ivanovu kupku nakon uklanjanja drvenog trijema - <http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>
- Švicarska vila (Vila Marija; današnji izgled) - https://farm6.staticflickr.com/5184/5676734678_4f800226ae_b.jpg
- Razglednica Daruvara s pogledom na Aninu blatnu kupku - SOHR, Miloslav, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Jednota Daruvar:Daruvar, 2012., 119.
- Razglednica Daruvara s pogledom na Centralnu blatnu kupku - <http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>
- Pogled na kupalište 1912. - Herout, V., Jakčin-Ivančić, M., Blaha, K., Sohr, M., Bačić, I., Primc, O., Sebelić, N., *Daruvar u slici i riječi*, Matica Hrvatska: Daruvar, 2002., 92.

Centralna blatna kupka, tlocrt prizemlja - Vjekoslav Varšić, *Izvešće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Centralnih blatnih kupki u Daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

Centralna blatna kupka, tlocrt kata - Vjekoslav Varšić, *Izvešće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Centralnih blatnih kupki u Daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

THE CHRONOLOGY OF BUILDING AND STYLE CHARACTERISTICS OF REPRESENTATIVE ARCHITECTURAL ACCOMPLISHMENTS OF THE JANKOVIC FAMILY IN DARUVAR

Abstrakt: In a time span of one century and sixteen years (1763-1879), when family Janković govern these areas, Daruvar is rapidly urbanized. This paper brings the chronology and construction, as well as style characteristics of representative buildings that the family had built during their governance. The Janković family castle was built from 1771. to 1777. by the projects of unknown Viennese architects. Instead of decorative and architectural playfulness which is characteristic for the late Baroque period, on the facades of the castle we see a very calm and aristocratic expression. The origins of this toned down, monumental style we find in the Viennese architecture of the second half of the 18th century. The Altan that was constructed 1868.-1870. has classical elements that evoke antiquity, thus contributing to the castles uniqueness. The Church of the Most Holy Trinity, originally the Janković Palace Chapel, was built in 1764. It was remodeled on three occasions, but even though it had construction work done, it did not lose its initial dynamic Baroque design. Later renovations adorn the Church with a neo-Renaissance bell tower. The building represents one of the few central circular churches of this period, it is also the first example of a circular ground plan with a dome in the Baroque period in North of Croatia. Recognizing the potential of thermal springs, Antun Jankovic started building the bathing complex around 1762. on the remains of ancient thermal baths. The development of the complex continues throughout three generations of the Jankovics, and even after their departure from Daruvar in 1879. In this paper, I analyze the most representative buildings located in the southern part of the complex. Antun's bath was built in 1762., and although architecturally very simple, the building stands out due to its history and neo-Gothic elements that evoke early Gothic expressions. Villa Arcadia was originally built in the Baroque style typical for these areas in the second half of the 18th century, but elements that speak of a Secession reconstruction can also be seen on the facades. Ivanova's Bath was built in 1810-1818, and in its original phase we classify the building as one of the few very high-quality accomplishments of Classicism in Croatia. Today's neo-Renaissance appearance is a result of remodeling done sometime between 1885 and 1909, and is visible in the elegant decorations of the facade. The Swiss Villa is interesting because it was built in a completely different style than the other buildings in the complex. We see an influence of alpine architecture in the shape of the wooden double porch and its decorations in the spirit of romanticism that flows through the Monarchy at that time. The Central Mud Bath was constructed on two occasions – sometime between 1862 and 1879, and again between 1908 and 1910. The original building had characteristics of romanticism inspired by alpine architecture. With its construction, the ornamental style of Hungarian Secession inspired by the Mauritius architecture found its place in Daruvar. All of the mentioned buildings still stand today and speak of a wealthy building history that the Jankovics started in these areas. Because of them Daruvar had been urbanized and from that point on known as a place of culture and health tourism.

Key words: Daruvar, family Janković, architecture